

TOP u TÜFENGE KARŞI SİHR ü VEFK: III. MUSTAFA'NIN AK BÜYÜLERİ ve PADİŞAHI BÜYÜYE SEVK EDEN PSİKOLOJİK SEBEPLER

Hakan YILDIZ¹
Elif YÖYEN²

ÖZET

XVIII. yüzyıl ortalarında Osmanlı tahtında bulunan III. Mustafa, özellikle Avrupa askerî bilgi ve teknolojisini Osmanlı ordusuna kazandırma adına yaptığı düzenlemelerle dikkat çeken bir padişahdır. Ancak şehzadeligi ve saltanatı boyunca metafizik çarelere başvurması, pozitif bilim ve teknolojiye gösterdiği itibarın aslında kökten çözüme değil, günü kurtarmaya yönelik olduğunu gösterir. Araştırmamızda, III. Mustafa'nın 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı sırasında Fokşan³'daki barış görüşmelerine hangi amaçla büyüler gönderdiği ve madde dünyası ile madde ötesi âlemi kendi gerçekliğinde neden birlikte var etme çabasında olduğu sorularının cevabı aranmıştır. Bu bağlamda, barış müzakerelerine katılan Rus elçileri Osmanlı Devleti lehine barışa ikna edebilmek için padişahın Osmanlı temsilcilerinden Yasinîzâde Osman Efendi'ye gönderdiği vefklerin çözümlemesi yapılarak, büyülerin muhatapları ve hazırlanma amacı ortaya konulmuştur. Daha sonra III. Mustafa'nın siyaset ve diplomasi yöntemleri yerine fizik ötesi âlemin gizemli güçlerinden medet uman büyü müdahalesinin sebepleri, onun karakter özelliklerine dayanan psikolojik bir analizle açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: III. Mustafa, büyü, vefk, Yasinîzade Osman Efendi, psikolojik değerlendirme.

¹ Hakan Yıldız, Dr. Öğr. Üyesi, Nişantaşı Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, hakan.yildiz@nisantasi.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4609-5087, (Sorumlu Yazar).

² Elif Yöyen, Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, elifyoyen@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0539-9263.

³ Bugün Romanya'da Bükreş ile Yaş arasındaki Vrancea ilinin merkezi olan ve Milcov nehri kenarında bulunan Focşani, gıda mobilya ve giyim alanlarında üretim yapılan bir sanayi şehridir (Tikkanen: <https://www.britannica.com/place/Focsani>).

MAGIC and TALISMAN AGAINST CANNON and RIFLE: WHITE SPELLS of MUSTAPHA III and PSYCHOLOGICAL REASONS THAT LED HİM to the MAGIC

ABSTRACT

In the middle of the 18th century on the Ottoman throne Mustapha III was the sultan who drew attention especially with the arrangements he made in order to bring European military knowledge and technology to the Ottoman army. However, his resorting to metaphysical remedies during his principality and his reign shows that the reason why he attached importance to positive science and technology was actually not for a radical solution but for saving the day. In our research, we searched for the answers to the questions of why Mustapha III sent spells to the peace negotiations in Foksan during the Ottoman-Russian war of 1768-1774 and why he was trying to coexist the world of matter and the world beyond matter in his own reality was sought. In this context, in order to persuade the Russian ambassadors participating in the peace negotiations to peace in favor of the Ottoman Empire, the spells sent by the sultan to Yasinizâde Osman Efendi, one of the Ottoman representatives, were analyzed and the addressees of the spells and the purpose of their preparation were revealed. Also, the reasons why Mustapha III relied on the mysterious forces of metaphysical world, instead of politics and diplomacy were explained by means of a psychological analysis based on his characteristics.

Keywords: Mustapha III, magic, vefk, Yasinizade Osman Efendi, psychological analysis.

1. GİRİŞ

XVIII. yüzyıl Avrupası'nın önemli bir özelliği, pozitif bilimlerde görülen ilerlemelerin etkisiyle XVI. yüzyıldan beri saraylarda danışmanlık yapan astrologların ve astrolojiye (ilm-i nücûm) verilen önemin azalmasıydı (Kırkoğlu, 2017: 21). Osmanlı İmparatorluğu'nda ise pozitif bilimlerde araştırmalar ve gelişmeler azalırken, özellikle III. Mustafa'nın saltanat yıllarında ilm-i nücûma ilgi XVI. yüzyıldan beri en üst noktaya ulaşmıştı. Mesela en fazla ithafa sahip II. Bayezid'e sunulan ilm-i nücûm kitabı sayısı 14 iken, III. Mustafa'ya da 13 ilm-i nücûm kitabı ithaf edilmişti (Kırkoğlu, 2017: 48-50).

İlginç olan, III. Mustafa dönemindeki ilm-i nücûm anlayışına sadece astronomi ve astrolojinin değil; meydana gelecek "büyük fitneler" in bilgisi olan ilm-i melâhim, kitap falı (ilm-i fâl), kum falı (ilm-i reml), harflerle kura çekmek (ilm-i kur'a), uğursuz olduğuna inanılan bazı işaretlerden sonuç çıkarmak (ilm-i zecr), kuşların uçuşlarını

yorumlama (ilm-i tayyâre) gibi kehânet usullerinin de dahil olmasıydı (Fehd, 2000: 125, Kırkoğlu, 2017: 51). Ayrıca ilm-i nücûm; ebced, simya ve büyü gibi gizli ilimlerle de iç içeydi (Kırkoğlu, 2017: 71-72, Tezcan, 2011: 14-16).

Dolayısıyla XVIII. yüzyılda ilm-i nücûm, gelecekte haber alma ve iyi, kötü bir dileğin gerçekleşmesi için gizemli güçlerin yardımına başvurma gibi faydacı bir amaçla yaygın şekilde kullanılmaktaydı. Döneme damgasını vuran Padişah III. Mustafa da, şehzadelik dönemi dahil olmak üzere özel hayatı ve devlet işleriyle ilgili pek çok kararını çok inandığı ve güvendiği ilm-i nücûma göre vermişti. Hayatının son zamanlarında bu ilme bağlılığı o kadar ileri gitti ki, 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşında Kırım'ı kaybetmemek için Ruslara vefklerle büyü yaptırdı. Belki de ilk kez Osmanlı padişahlarından bir padişah, hasmını savaş meydanı yerine metafizik yöntemlerle müzakere masasında yenmek istemişti.

Acaba padişahın büyüye başvurması, kişilik özelliklerinin ve metafizik konulara özel ilgisinin doğal bir sonucu muydu? Yoksa madde dünyasında çarelerin tükenmesinin yarattığı endişe ve korku, onu akıl ve mantık sınırları dışına çıkararak metafizik âlemde var olduğuna inandığı gizemli güçlere başvurmaya mecbur mu bırakmıştı? Onu bu sıra dışı, tuhaf hamle ne ya da neler sevk etmişti? Araştırmamızda bu temel soruların cevabı, üç başlık altında verilmeye çalışılmıştır:

“Vefkli Büyüler Hakkında” başlığında, vefkin tanımları, ilk ortaya çıkışı, vefk türleri ve İslamî vefkler hakkında genel bilgi verilmiştir. “Padişah III. Mustafa'nın Yasinîzâde Osman Efendi'ye Gönderdiği Büyüler” başlığı altında, öncelikle padişahın barış müzakerelerinde Rus temsilcileri ikna etmek için gönderdiği vefkli muskalar ve emr-i hümayûnun şekli özellikleri tüm detaylarıyla ortaya konulmuştur. Ardından padişaha ait emrin içerdiği bilgiler, bir kısmı birincil kaynak olan dönem kaynaklarının kayıtları ile detaylandırılmak ve karşılaştırılmak suretiyle büyülerin muhataplarına kim tarafından, ne zaman, nasıl ulaştırıldığı ve bu konuda ne kadar başarılı olunabildiği konuları aydınlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca muskalarda yer alan vefkin ihtiva ettiği şekil, yazı ve rakamlardaki şifreler, bir vefk uzmanının yardımıyla ilk kez çözümlenmiştir. Bu çözümlenmeden ortaya çıkan bilgiler, padişahın emrindeki ifadelerle birlikte değerlendirilmiş ve büyüden medet umulan madde ötesi unsurlar, yaptırım gücü ve hedef, ayrıntılarıyla açıklanmıştır.

"Psikolojik Analiz Işığında III. Mustafa'yı Büyüye Sevk Eden Sebepler" adlı üçüncü başlıkta ise padişahın psikoloji dünyası "vaka analizi yöntemi" ile incelenmiş; kendisini büyüye sevk eden sebepler, insan davranışını inceleyen çeşitli psikolojik kişilik kuramları çerçevesinde tespit edilmeye çalışılmış ve uzun yıllar maruz kaldığı tutukluluk yaşamının kendisinin psikolojik organizasyonunda yol açtığı etkiler ile kişilik özellikleri değerlendirilmiştir.

Araştırma konumuz, Tahsin Öz'ün çok yüzeysel bir belge neşri dışında hiç incelenmemiştir. Öz, Topkapı Sarayı Müzesi müdürü olduğu 1942 yılında yayımlanan *Tarih Vesikaları* dergisinde, söz konusu büyüler ve yazılı emir hakkında çok kısa bir bilgi ile yazılı emrin fotoğrafının olduğu dört sayfalık bir yazı yazmıştı (Öz, 1942: 101-103). Dolayısıyla hadise, incelenmeye muhtaç durumdaydı. Ancak konu sadece tarihî açıdan ele alındığında, padişahı bu eyleme sevk eden zihnî durum ve eğilimler gerçekçi, doğru bir şekilde bilinemeyecek ve olay her yönüyle izah edilemeyecekti. Bu nedenle tarih ve psikoloji alanlarından iki araştırmacı olarak, çalışmayı birlikte yürüterek yukarıdaki sorulara cevap aramaya ve konuyu aydınlatmaya çalıştık. Ayrıca padişahın hazırlattığı büyü malzemesinin fotoğraflarını da ilk kez yayımlanmak üzere makalemize ekledik.

1. VEFKLİ BÜYÜLER HAKKINDA

Arapça kökenli bir kelime olan vefk, genel olarak “uyuma”, “uygun gelme”, “tılsımlı dua” anlamlarına gelmektedir (Çiftçi, 2011: 1). Daha ayrıntılı bir tanıma göre ise Arabî harf, rakam, kelime, esmâ-i hüsnâ, âyet ve sûrelerin belli bir düzene göre kareler içine yazılmasıyla hazırlanan ve kehanet, astroloji, matematik, astronomi verilerden de yararlanarak bundan bâtinî anlamlar çıkarılan bir tılsım türüdür (Çelebi, 2012: 605).

İlk olarak Çin’de ortaya çıktığı rivayet edilen (Çiftçi, 2011: 2-3) vefkin, İslâm dünyasına Hindistan’dan veya Sâbîilerden geçtiği tahmin edilmektedir (Çelebi, 2012: 605). Vefk; kağıt, demir, taş ya da cam gibi malzeme üzerine çizilmiş bir kareyi eşit ebatta ve belli sayıda kutucuklara bölerek, içine özel anlamlar ve gizemli değerlere sahip sayılar ve harfler yazılması suretiyle hazırlanır. Sayı yazılan vefkler, sadece tek sayıların kullanıldığı 3’lü, 5’li, 7’li, 9’lu ve sadece çift sayıların kullanıldığı 4’lü, 6’li, 8’li olmak üzere iki şekilde hazırlanmıştır. En çok kullanılan vefk türü, 3x3 hazırlanan 3’lü vefktir (Andrews, 1908: 2-4; Çiftçi, 2011: 13-14). Daha az rastlanan harf yazılı vefklere ise “bedûh” denilen özel bir isim verilir (Kallek, 1992: 336). Ayrıca vefklere gruplarına göre toprak,

hava, ateş ve su vefki; bağılı oldukları gezegene göre ise güneş vefki, ay vefki gibi adlar verilir (Çelebi, 2012: 606).

Belli sayıda kutucukların içine astrolojik hesaplamalara göre özel bir ritüel ile yazılan ve gizemli değerler taşıdığı düşünülen belli sayılar ve harflerle hazırlanan vefklerin, iyi ya da kötü amaçlı arzu edilen bir dileği gerçekleştireceğine inanılmıştır. Amaç iyilik veya hayırsa çift sayılar, kötülük veya zarar vermeye tek sayılar kullanılırdı. Yazı için kullanılan mürekkebe ise gül suyu içinde ezilen misk ve safran ilave edilirdi (Çelebi, 2012: 606).

Büyülü vefk karelerine sayılar dizilirken, belli bir stratejiye dayalı çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Bu yöntemlere göre bir kutucuktan başka bir kutucuğa çizilen bir hat üzerindeki sayıların toplamı ile yatay, dikey ya da verev sıradaki sayıların ve köşegenlerin toplamının aynı rakamı vermesi gerekirdi (Laposky, 1978: 207).

Başka inanışlara benzer şekilde İslamî vefklerde de, güneş, ay ve gezegenlerin enerjisinin en etkili olduğu ay ve güneş saatlerine göre belirlenen kutlu vakitlerin (eşref saat), amaçlanan niyetin gerçekleşmesini sağlayacağına inanılmaktadır. Dolayısıyla vefk, mutlaka bu özel vakitlerde hazırlanırdı (Çakar, 2005: 234).

İslamî vefkler, kainatın dört ana unsuru (anâsır-ı erbaa) olduğuna inanılan hava, su, toprak ve ateş gruplarından birinin özellikleri esas alınarak hazırlanabilirdi. Bu dört elemente ait vefkler, en eski kökeni Çin'in Lo Şu karesinde belirlenen sisteme uygundur; yani satır, sütun ve köşegenlerindeki sayıların toplamı daima 15 sayısını verir (Çiftçi, 2011: 85).

Osmanlı döneminde de vefkler, iyi ya da kötü her türlü amaç için sıkça kullanılmıştır. Halk arasında muhtemelen okuma-yazma bilen, Kur'an-ı Kerim okuyabilen ve büyülere meraklı olanlar tarafından çeşitli amaçlar için hazırlandığı gibi; bu ilme meraklı ulemeden, devlet adamlarından ve diğer eğitimli kişilerden de vefk hazırlayanlar ya da başka biri tarafından hazırlanmış vefkleri eserlerinde kullananlar olmuştur (Fleischer, 2012: 448-449; Tezcan, 2011: 14-16, 191; Yıldız, 2020: 248, 254, 257, 262-264). Ayrıca bazı padişahların ilgisi nedeniyle saraydaki kütüphanelerde astroloji, fal, vefk, büyü, kehanet gibi konulara dair çeşitli yazmalar bulunmaktadır (Kırkoğlu, 2017: 48-50). Bu konulara en meraklı padişahlardan biri olan III. Mustafa döneminde de sarayda, özellikle müneccimbaşının kütüphanesinde, söz konusu alanlara ait dikkat çekici sayıda eser vardır (Kırkoğlu, 2017: 71).

2. PADİŞAH III. MUSTAFA'NIN YASİNİZADE OSMAN EFENDİ'YE GÖNDERDİĞİ BÜYÜLER

1768 yılında başlayan Osmanlı-Rus savaşı, 1772 yılına gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu'nda ağır bir hasara yol açmıştı. Ordunun yenilgileri ve savaş masraflarının hazineyi boşaltması nedeniyle artık harbe devam etmek imkânı kalmamıştı.

Fakat Ruslar, barış için Kırım'ın bağımsızlığını vazgeçilmez şart olarak ileri sürmekteydi. Müslümanların halifesi olarak Kırım'ın kaybedilmesi, padişah için altından kalkılamaz bir aciziyet ve utanç sebebiydi. Keza Müslüman tebaanın yükselen tepkileri kısa sürede kendisini hedef alabilir; tahtına, hatta canına kastedebilirdi. İşte bu düşünceler içinde padişah, ateşkes müzakereleri için görevlendirilen Osmanlı temsilcilerinden gerekirse başka toprakları feda etmek ya da geri çevrilemez meblağlarda tazminat ödemek gibi her ikna yolunu deneyerek Kırım'ın bağımsızlığına engel olmalarını istemişti.

Aslında Rusların Kırım'ın istiklâlinde direnecekleri kuvvetle muhtemel olduğundan, onları ikna etmek için alternatif bir plan da düşünmüştü. Padişahın çok güvendiği B planı, metafizik güçlerden yardım almaktı. Zaten şehzadeliğinden beri sihir, tılsım gibi madde ötesi âlemin esrarlı kuvvetlerinden yardım alarak suikast teşebbüslerinden korunabildiğine ve ilm-i nücum bilgisi ile bu ölümcül planları önceden haber alabileceğine inanmaktaydı. Nitekim Hammer de padişahın bu tutkusunu, "*...Büyüye, Mağrip'li kâhinlere, Mısırlı astrolojistlere yani yıldız falcılarına çok inanırdı ve bu da onu ilminin ve politikasının yanılmazlığına inanmak gibi gülünç durumlara düşürüyordu...*" cümlesiyle doğrulamaktaydı (1998: 522).

Dolayısıyla III. Mustafa, barış müzakereleri için Rus heyetiyle görüşmeye giden Yenişehirli ve Yasinîzâde Osman Efendilerin başarısız olma ihtimaline karşı, maddî dünyanın kaderine tesir edebildiğine inandığı batınî âlemin sırlı güçlerine başvurmaya karar vermişti. Bu amaçla sihir ve vefk konusunda uzman olan birine ya da birilerine vefkli muskalar hazırlattı.⁴ Vefk hazırlama hususunda akla gelen ilk kişi, padişahın yakın dostu olan Münecimbaşı Fethiyeli Halil Efendi'ydi (Kırkoğlu, 2017: 61 vd.). Nitekim Halil Efendi'nin kütüphanesinde, astrolojiye dair çeşitli eserlerin yanında gizli ilimlere dair önemli kitaplar da vardı (Kırkoğlu, 2017: 71). Hatta bunlardan Ahmed b. Ali El-Bûnî'nin *Şemsü'l-Maârifü's-Sugrâ* adlı eserinde, vefk kareleri ve tılsımlarıyla

⁴ Belli bir ritüel çerçevesinde hazırlanmış olan bu üç büyüden ikisi, bugün Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bulunmaktadır (E. 3809-2/655).

hayırlı işlerin halli için yapılan "ak büyüleri"nin nasıl hazırlandığı anlatılmaktaydı (Kırkoğlu, 2017: 71; Ceyhan, 2010: 532).

Vefkli muskalar, Fokşan'da barış görüşmelerine katılacak Rus Birinci Elçisi Orlov, İkinci Elçi Obreşkov ve cephedeki Rus orduları başkomutanı Rummyantsov için hazırlanmıştı. Müzakere heyetindeki iki elçiye ek olarak cephedeki Rus başkomutanının adına muska hazırlanmış olması, görüşmelerin başarısız olması halinde yeniden savaşa devam edeceği düşünülen Rummyantsov'un da büyü ile etki altına alınmak istendiğini göstermektedir.

Orlov için yazılan vefk, 50-60 mm ebadındaki kare şeklinde bir kağıda yazılmıştır.⁵ Vefkli kağıt katlandıktan sonra, üzerinde siyah mürekkeple "Murahhas-ı evvel Orlov" yazan takriben 90 mm ebadında karemsi başka bir kağıdın içine konulmuştur. Bu kağıtların yanında, 45 x 100 mm ebadında dikdörtgen beyaz bir beze sarılı, büyü yaparken kullanılan malzemelerden 45 mm ebadında kare şeklinde bir balmumu parçası vardır. Bezin üzerinde çok daha ince uçlu bir kalemle ve siyah mürekkeple yazılmış "Baş" kelimesi vardır ki bununla, Orlov'un Rus heyetinin başmüzakerecisi olduğu işaret edilmiştir. İç içe katlanmış olan iki kağıt ile beze sarılı balmumu, yaklaşık 50 x 50 mm ebadında başka bir beyaz beze sarılmış ve bezin iki tarafı kahverengi iplikle dikilmiştir (Bkz. Ek 1).

Tablo 1'de gösterilen Obreşkov'un vefki ise 50 mm ebadında kare bir kağıda yazılmıştır. Bu kağıda yaklaşık 25 mm ebadında 9 kutucuklu (3 x 3) üçlü bir vefk karesi çizilmiştir. Vefk uzmanı Mustafa Ekinci'nin çözümlemesine göre bu vefk, "toprak" unsurlu bir vefktir. Ekinci, vefkin toprak unsurunu şu şekilde açıklamaktadır: *"Bu üçlü vefkin 1. hanesine 'miftah', 9. hanesine 'muğlak', ikisinin toplamına 'kıran', köşeden köşeye sayı dizilimine (x) 'kudur', orta haneye 'vasat' denir. Vefkin kuturları 2, 5, 8 ve 4, 5, 6'dır. Satırları, sütunları ve kuturları toplamı eşit olması gereken vefkte, bu toplamlar 45'tir. Vefkin türü olan '3' ile vasat olan '5'in çarpımı 15, bunun da 3 ile çarpımı 45'tir. Bu da 'Âdem' ve 'Havva' isimlerinin karşılığıdır; ادم : 40+4+1=45 ve حوا : 1+6+8=15; ikisinin toplamı da 60 eder ki, o da "س" (sin) yani 'İnsân' demektir"* (Ekinci, 02.06.2020: özel görüşme).

⁵ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nden (TSMA) verilen dijital belge kopyalarında, Orlov'a yazılan vefk kağıdı yoktur.

Tablo 1: Obreşkov'un "toprak" Unsurlu Vefkinin Çözümü

4	9	2
3	5	7
8	1	6

Vefk Uzmanı Mustafa Ekinci'nin telefonla görüşme ve vefk çözümleme mesajı, 02.06.2020.

Tablo 2: Obreşkov'un 9'lu Vefkindeki Rakamlar ve Sütun Toplamları

1314	1441	1264
1289	1339	1391
1416	1239	1364
Toplam: (4019/3731)	Toplam: (4019/3731)	Toplam: (4019/3731)

TSMA, E. 3809-2/2=655

Tablo 2'de vefk karesinin sol çizgisi "قوله", alt çizgisi "الحق", sağ çizgisi "وله" ve üst çizgisi "الملك" şeklinde yazılmak suretiyle, bu tür vefklerde sıklıkla rastlanan En'âm Sûresi 73. Âyet'in "قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ" bölümü verilmiştir (*O'nun sözü gerçektir ve hükümrânlık O'nundur.* Kur'an-ı Kerim 6: 73). Vefkin yaklaşık 45 dereceli açı ile eğimli olarak sağ üst köşesinde "كسفيائيل" (Kesfiyâ'il), sağ alt köşesinde "نوائيبيل" (Nevââ'yîl), sol alt köşesinde "ميطاطارون" (Meytâtârûn), sol üst köşesinde ise "شمكيائيل" (Şemkiyâ'il) olmak üzere görevli meleklerin/hâdimlerin isimleri yazılmıştır. Vefk kutusunun dört tarafına:

يا مفرق فرق - فررق ابرشق و فف ع ن ا ل ت ص ر ر - ف و ا ل م ك ا
ن طرف ت ا ل ع ي ن

şeklinde hurûf-ı mukâta'a harfleri münferit ve dağılık olarak yazılmıştır. Ekinci'ye göre harflerin "nutk edilmesi", yani "konuşturulması" sonucunda ortaya Arapça şöyle bir cümle çıkmaktadır:

يا مُفَرَّقُ فَرَّقْ اِبْرَشَقُوفَ عَنِ التَّصْرِيفِ وَالْمَكَانِ طَرَفَةَ الْعَيْنِ

Yani; "Ey (haklı ve haksızı) ayırtedici, Obreşkof'u göz açıp kapayıncaya kadar bulunduğu yerden ayırdet/uzaklaştır" (Ekinci, 02.06.2020: özel görüşme).

Bu çözüm, aşağıda III. Mustafa'nın muskalarla birlikte gönderdiği emrindeki ifadeleri de desteklemekte ve vefkin yapılış amacını şöyle ortaya çıkarmaktadır: Padişahın aşağıda vefkle ilgili emrindeki "... Üzerinden geçerler ise elbette karâra mecbûr olurlar..." ifadesi gereğince, görüşme anlaşmazlıkla sonuçlandığı takdirde, Obreşkof geri dönmek için yola çıkmak isteyecek; ama emirde geçen "...Obreşkof...geçecekleri mahalle...ber-takrîb...defn ettirmeğe sa'y eyleyip..." ifadesine göre, Obreşkov'un hareketinden önce vefk onun üzerinden geçeceği yolun altındaki toprağa gömülmüş olacağı için o, büyüünün üzerinden geçer geçmez vefkin gücü devreye girecekti. Böylece Obreşkov derhal geri dönecek ve Osmanlı talebi lehinde barışı kabul edecekti.

Zaten Ekinci'nin çözümünüyle vefk kutucuklarındaki sayılara eklenerek diğer sayıların oluşturulmasını sağlayan ebced değeri "25" olan tekrarlanan sayının harf karşılığı olan Arapça "هك" (hekk) kelimesi, bir tılsım olarak kullanılmıştır. Ekinci, vefk karelerindeki sayıların toplam değeri, vefk kutusunun çevresindeki harflerden oluşan Arapça cümlenin toplam sayı değeri ve "25" sayısının (hekk) çözümünü şöyle açıklamaktadır: "Vefk çevresindeki harflerin sayısal toplamı 4019 dur. Ama Vefk, aslen 3731 sayısının vefkidir. 6. haneden 7. haneye geçişte 1244'ten 1247'ye geçilmesi, yani '3' eklenmesi vefk kuralı gereğidir. 3731den 12 çıkarılır, kalan 3719 sayısı da vefk sayısı olan 3'e bölünür. Tam bölünürse herhangi bir haneye ilave yapılmaz. Ancak bu bölümden kalan sayı 2 olduğu için 7. haneye gelindiğinde 3 eklenir. Bu bir kuraldır. Onun için asıl vefkte 6. hanedeki 1364'e aşağıda açıklanacağı üzere هك (hekk) sayısal değeri olan '25' eklendiğinde, toplamın 1389 olması gerekirken 1391 olması bu kural gereğidir. Peki ne oldu da 4019 oldu ve vefk, etrafındaki harflerin sayısına eşitlendi? Vefki kuvvetlendirmek için '25' (hekk) tılsımının eklenmesiyle eşitlendi. 1. hanedeki 1239 rakamına 25 eklenerek 2. Haneye yazılmış, buna 25 eklenerek 3. haneye yazılmış ve nihayet 8. haneye 25 eklenerek 9. haneye yazılmış. Peki nedir bu '25', yani 'hekk'? Osmanlı Türkçesi'nde 'kılıçla saldırmak, korkutmak' anlamına gelir. Ebced değeri olarak ه: 5 + ك: 20= 25 olan bir tılsımdır. 4019, bu şekilde oluşmuştur. Zaten vefk'in anlamı gereği 'uygun, eşit' olması şarttır. Şayet sayısal bir hata olursa, maksat hasıl olmaz. Niyet edilen ve yapılan iş başarısız olur" (02.06.2020: özel görüşme). Gerçekten de "hekk" in anlamlarından biri, "kılıçla/mızrakla

vurmak/sançmak"dır (Mütercim Âsım, 2014: 4309-4310). Ekinci'ye göre bunun vefkî yorumu; Obreşkof'un tılsımın görevli ulvî hâdimi tarafından hayalen kesici/delici bir silahla korkutularak geri döndürülmesi ve barışı kabul etmeye mecbur bırakılmasıdır (02.06.2020: özel görüşme).

Ayrıca vefkin deşifresi sırasında, vefkin asıl sayısı olan 3731 sayısından "Obreşkof" kelimesinin Arapça harflerinin (ا ب ر ش ق و ف) sayısal toplamı olan 3418 sayısının çıkarılması ile bulunan "313" sayısının ebced harf karşılığı olan "جيش" (ceyş) yani "ordu" kelimesinden, Rus ordusunun da vefkin etkisi altına alınmak istendiği düşünülebilir (Ekinci, 02.06.2020: özel görüşme).

Yine Ekinci, vefkin sayısal değeri olan 4019'a ve vefkin ulvî hâdimi Kesfiyâ'il'in sayısal çözümlemesine göre bu tılsımlı kağıtların "1772 yılının bir cumartesi günü Zuhâl (Satürn) saatinde" hazırlandığını tespit etmektedir (02.06.2020: özel görüşme) ki bu tarih, görüşmelerinin gerçekleştiği yılı doğrulamaktadır.

Vefkin yazılı olduğu kağıt, katlanarak 100 x 85 mm ebadında dikdörtgen başka bir kağıt parçasının içine konulmuştur. Kağıt parçasının üzerinde siyah mürekkeple "Murahas-ı sâni Obreşkof" yazılmıştır. İki kağıdın yanında, Orlov'daki gibi aynı ebatlarda beze sarılmış bir balmumu parçası vardır. Ancak söz konusu iki parçanın içine konulduğu kahverengi ipe dikili minik bez torbası yoktur (Bkz. Ek 2).

Vefk hazırlama usulüne göre, isme hazırlanan her bir vefkten üç nüsha hazırlanmış olmalıdır. Bunlardan bir tanesi yaptıranın üzerinde baş kısmında taşınır, ikincisi muhatabın hanesine/makamına gizlice konulur, üçüncüsü ise vefkin cinsine (hava, su, toprak, ateş) göre saklanır (Ekinci, 02.06.2020: özel görüşme). Nitekim söz konusu vefk, toprak cinsi olduğu için toprağa gömülmesi emredilmiştir. Ayrıca kağıtların sarıldığı bezler, gömülecek yazıların su geçirmesini önlemek için erimiş balmumuna batırılmıştır.

Bu vefklerin yanında, 217 x 155 mm ebadında bir de kağıt vardır (Bkz. Ek 3). Kağıdın üzerinde XVIII. yüzyıla ait dîvânî kırmızı bir hatla ve Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmış yazılar vardır. Üstte yer alan kalın hatlı yazının ilk iki satırında yer alan "*Rikâbdan vârid olmağla*" ifadesi, belgenin padişahın isteğiyle yazdırılmış bir emir olduğunu göstermektedir. Bu bölümde şu satırlar yer almaktadır:

"Rikâbdan vârid olmağla, icrâsı matlûb-ı Hazret-i Cihândârî'dir.

İşbu nüshalar, 'Osmân Efendi'ye irsâl olunmak için irsâl olunmuştur. Bunların 'ameli, sulh nizâm bulmayıp 'avdet olunur ise

Orlof ve Obreşkof ve Romançofo'un geçecekleri mahalle ber-takrîb 'Osmân Efendi defn ettirmeğe sa'y eyleyip, üzerinden geçerler ise elbette karâra mecbûr olurlar."

Osmanlı heyetinde iki Osman Efendi olduğu için emrin muhatabının hangi Osman Efendi olduğu belli değildir. Ancak padişahın çok sevip sayması ve güvenmesi (Hammer, 1998: 521) nedeniyle böyle gizli bir görevi Ayasofya Şeyhi Yasinîzâde Osman Efendi'ye vermiş olması kuvvetle muhtemeldir. Söz konusu emirde, barış görüşmeleri Rusların direktmeleriyle çıkmaza girdiği takdirde, Orlov, Obreşkov ve Rumyantsov'un Osmanlı istekleri doğrultusunda ikna olmaları için adlarına hazırlanan büyülerin geçecekleri yolun altına gömdürülmesi istenmişti. Padişah'a göre bu büyüler o kadar etkilidir ki, Rus temsilcilerin onların üzerinden geçmeleri halinde barışı kabul etmeleri kaçınılmaz olacaktır.

Kağıdın alt yarısında ise gönderilen belge ve büyüleri teslim alan Yasinîzâde Osmân Efendi'nin kendi el yazısıyla cevabî haşiyesi⁶ bulunmaktadır:

"Orlof karârı muhtâc-ı tedbîr olmayup, imparatoriçesi şevkiyle bî-karâr ve 'âzim-i dârü'l-mülk-i felâket-karâr olup; kullarının 'avd ü insirâf esbâbında istisrâ'ı, bir nice mülâhazât tahtında olduğuna hüsn-i zann iktizâ etmez mi? Hâk-pâylerine rû-mâlîde birer birer 'arz ederim. Ve hareket-i çâkerânemin ferdâsı Obreşkof dahi Orlof isrine iktifâ ve 'âzim-i dârü'l-emâre-i fuhş-intimâ oldu. Bu nüshaların lüzümü fartmarşâla olup, kulunuz tarafından icrâsına evvel ü âhir imkân olmamağla, bu def'a zarûrî Vâsıf'a teslîm ve gereği gibi tavsiyye-i defn ve takyîd olundu. Hemân bu maslahat için gitmesi irâdesi, 'adem-i men'e illet olundu."

Bu satırlara göre, Orlov'un çariçe ile ilişkisinin sır olmadığı ve Osmanlı tarafınca bilindiği anlaşılmaktadır. Ancak Yasinîzâde, Rus temsilcilerin müzakereleri kişisel sebeplerden dolayı terk etmek istediklerini, bunun da endişe edilecek ve tedbir alınmaya değer bir şey olmadığını belirtmektedir. Ona göre Orlov, aslında gönül ilişkisi olduğu Çariçe Katerina'ya kavuşabilmek için geri dönmüş, Orlov'un etkisi altındaki Obreşkov da onun izinden giderek müzakere mahallini terk etmiştir. Halbuki Orlov, müzakerelerin sürdüğü yaklaşık üç hafta boyunca ülkesinin çıkarları adına kora kor bir diplomatik mücadele ve kararlılık göstermiş, özellikle Osmanlı tarafının Kırım bağımsızlığı

⁶ Yazma sayfalarında ya da müstakil evrakta, yazılı konu ile ilgili olarak kenarlara eklenen açıklayıcı not.

konusundaki ısrarlı taleplerini kesin bir dille defalarca reddederek bu hususta hiç acele etmemiştir (Hammer, 1998: 494; Ahmed Resmî: 26a; Çalışkan, 2000: 353-354; Baycar, 2004: 431-432).

Öte yandan Yasinîzâde, Rus temsilcilerin geri dönüşünü kötü bir gelişme olarak düşünmediğini ve hükümetleriyle görüşükten sonra daha uygun tekliflerle geri dönecekleri konusunda ümitli olmak gerektiğini de ifade etmişti. Anlaşılan o ki Osman Efendi, barışın elde edilememesinin sorumluluğunu üzerine almamakta, çözümsüzlüğü Rus temsilcilerin şahsî hesaplarına ve vakit kazanmaya çalışmalarına bağlayarak padişahın tepkisini hafifletmek istemekteydi.

Yasinîzâde'nin büyüler konusuna da kendince bir çözüm bulduğu anlaşılıyor. Vefkli muskalar, Rus heyeti müzakere mahallinden ayrıldıktan sonra eline ulaştığı için Orlov ve Obreşkov'un geçecekleri yola gömülme imkânı kalmamıştı. Osman Efendi, bu konuda vaziyeti idare etmek adına iki temsilciye büyü yapılmasına gerek olmadığına dair padişahın da güveneceğine inandığı şahsî düşüncesini belirtmişti. Bu fikrini desteklemek için ise cepheye savaşa ve barışa karar verebilecek kişinin aslında Rus Başkomutan Rummyantsov olduğunu ve büyüün ona yapılması icap ettiğini yazmıştı. Ayrıca dönüş yolunda olduğu için büyüü Rummyantsov'un geçtiği yola gömme imkânının olmadığını, ama sadrazam tarafından mütarekenin uzatılması için Rus başkomutana giden Vâsîf Efendi'ye büyüü teslim ederek bu görevi nasıl yapacağını ayrıntılı olarak anlattığını da notuna eklemiştir. Yasinîzâde'nin, Obreşkov'un Yaş'taki Rus karargâhına döndüğünden muhtemelen haberi yoktu. Çünkü eğer haberi olsaydı, onun büyüünü de gömülme üzere Vâsîf'a vermesi gerekirdi.

Emir ve haşiyeyi içeren kağıtta herhangi bir tarih yoktur. Ancak anlatılan olaylardan, bu emir kâğıdı ile büyülerin Yasinîzâde'nin eline ne zaman geçtiği ve Vâsîf'ın Rummyantsov'a ait büyüü hangi tarihte götürdüğü tespit edilebilmektedir. Meselâ yukarıda Yasinîzâde'nin haşiyesindeki, "*Orlof... 'âzim-i dârü'l-mülk-i felâket-karâr olup...kulunuz tarafında icrâsına evvel ü âhir imkân olmamağla...*" ifadelerinden, yazılı belgenin müzakerelerin bitiminden ve Orlov ile Obreşkov'un dönüşünden sonra geldiği anlaşılmaktadır. Yani Orlov St. Petersburg'a dönmek için Osmanlı heyetiyle 26 Ağustos'ta vedalaştığına göre (Çalışkan, 2000: 355), söz konusu evrak en erken 27 Ağustos'ta Osman Efendi'ye ulaşmış olmalıdır.

Yine, "*...Bu def'a zarûrî Vâsîf'a teslîm ve gereği gibi tavsiyye-i defn ve takyîd olundu. Hemân bu maslahat için gitmesi...*" ifadesine göre Yasinîzâde, Rus Başkomutan Rummyantsov adına hazırlanan üçüncü

büyüyü Vâsıf Efendi'ye Osmanlı ordugâhına dönüş yolunda karşılaştıkları sırada vermişti. Vâsıf'ın, 22 Cemâziyelâhır/20 Eylül'de Osmanlı ordugâhından ayrılarak altı saatte Tuna'ya vardığını, buradan karşıya geçtikten sonra küçük bir tür faytonla üç saatte Yergöğü'ye yaklaşık 17 km mesafede Yâsinîzâde'nin bulunduğu Osmanlı heyetiyle karşılaştığını ve bir süre heyetle birlikte kaldıktan sonra aynı günün akşamı Yaş'a ulaştığını biliyoruz (Hammer, 1998: 496-497, Vâsıf, 1219: 226-227). Buna göre Yasinîzade'nin Vâsıf'la konuşarak Rummyantsov'un büyüünü teslim ettiği tarih, 20 Eylül olmalıdır.

Vâsıf Efendi, akşam Yaş'a ulaştıktan sonra birkaç saat dinlenmiş ve gece Mareşal Rummyantsov ve Obreşkov ile görüşmelere başlamıştı (Vâsıf, 1219: 228). Dolayısıyla Rus başkomutan için hazırlanan büyüü, ancak gece görüşmenin bitmesinden sonra sabaha kadar kalan bir kaç saatte gömebilirdi. Eğer bu sürede fırsat bulamadıysa, dönüş günü olan ertesi gün yapmış olmalıydı (Hammer, 1998: 498, Vâsıf, 1219: 229-230). Ancak bu kadar kısa sürede ve Rusların dikkatini çekmeden bunu başarması zordu. Ama büyüü gömemediyse de, dönüş günü olan 21 Eylül gecesi (Çalışkan, 2000: 358, Vâsıf, 1219: 228-229) Şumnu'daki Osmanlı karargâhında bulunan Yasinîzâde'ye teslim etmiş olması gerekirdi. Halbuki saraya geri dönen kesenin içinde Rummyantsov'un büyüü yoktur.

Yâsinîzâde'ye gönderilen vefkli büyüler ve padişahın emrini içeren belge, ağzı açık kısmının etrafını dolanan fıstık yeşili ince bir bantlı olan 22 x 14 mm ebadında (Öz 1942: 101) "güvezi" olarak adlandırılan mora çalan kırmızı renkli (Tietze, 2009: 218) ipek atlas kumaştan bir kese içine konulmuştur (Bkz. Ek 4). Biz, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü tarafından gönderilen dijital fotoğrafta kesenin üzerinde herhangi bir işaret ya da iz göremedik. Ancak çok daha önce keseyi bizzat görme ve inceleme şansı bulan Tahsin Öz, kesenin ağzının orta kısmında üzerinde "عثمان" ('*Osmân*) yazısının okunabildiği kırmızı renkli bir balmumu mühür parçası olduğunu belirtmektedir (Öz, 1942: 101). Bu bilgiye göre Osman Efendi, geri getirdiği iki büyüü kesesine koyarak ve kesenin ağzını da kendi mührü ile mühürleyerek saraya teslim etmiş olmalıdır.

3. PSİKOLOJİK ANALİZ IŞIĞINDA III. MUSTAFA'YI BÜYÜYE SEVK EDEN SEBEPLER

Babası Patrona Halil İsyanı ile tahttan indirildikten sonra 27 yıl Kafes Kasrı'nda yaşadığı (Beydilli, 2006: 280, Baykal, 1979: 700), bu süreçte kardeşleri tarafından zehirlenme ve öldürülme korkusuyla dolu bir hayat sürdüğü, zaman zaman zehirlendiği, öldürülme korkusuna karşı tıp kitaplarından edindiği panzehir bilgisi ile hayatta kalmayı başardığı

(Baykal, 1979: 700; Kırkoğlu, 2017: 73) yönündeki alan yazını bilgisine dayanarak, III. Mustafa'nın Kafes Kasrı'nda geçen uzun tutukluluk hayatının kişiliğini derinden sarsmış olduğu söylenebilir. 27 yıl boyunca tutuklu olmak ve bu süre zarfında sürekli zehirlenme, suikast, öldürülme korkuları klinik psikolojide "ruhsal travma" çerçevesinde değerlendirilebilir.

Klinik psikolojide ruhsal travma, "kişinin yaşamsal bütünlüğünü tehdit eden veya bozan olaylar" olarak tanımlanır. Psikiyatri sınıflama sistemi DSM- 5'te bu tip ruhsal travmalar "Örseleme Sonrası Gerginlik/Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)" başlığı altında incelenir. TSSB bireyin doğrudan örseleyici olay/olaylar yaşaması; başkalarının başına gelen olay/olayları doğrudan doğruya görme (bunlara tanıklık etme); bir aile yakınının ya da yakın bir arkadaşının başına örseleyici olay/olaylar geldiğini öğrenme; örseleyici olay/olayların sevimsiz ayrıntıları ile yineleyici bir biçimde ya da aşırı düzeyde karşı karşıya kalma belirtilerinden en az ikisinin varlığı olarak tanımlanır (Aker, 2012: 11; Amerikan Psikiyatri Birliği [APB], 2013: 146). Bu bilgiler ışığında ağabeyleri I. Mahmud ile III. Osman'ın kendisine ve diğer kardeşlerine karşı kötü niyetli tavırları nedeniyle şehzadelik döneminin büyük bölümünde hayatî tehlike altında yaşaması (Beydilli, 2006: 280; Baykal, 1979: 700); babası III. Ahmed'in 1730'da tahttan indirilmesinden sonra ağabeylerinin saltanat dönemine denk gelen 27 yıllık Kafes Kasrı'ndaki hayatının zehirlenerek öldürülme korkusuyla geçmesi (Uzunçarşılı, 1982: 341); üvey kardeşi Mehmed'in, 1756'da muhtemelen III. Osman tarafından zehirlenerek aniden vefat etmiş olması (Sakaoğlu, 2017: 334) TSSB kriterlerini karşılamaktadır.

Ayrıca TSSB'de örseleyici olay/olayların ortaya çıkmasından sonra kişinin bilişlerinde ve duygudurumunda olumsuz değişiklikler görülür: Bilişlerde aşırı genelleme, olumsuzlukları büyütüp olumlu olayları görmezden gelme, kişiselleştirme ve kendini suçlama gibi düşünce hataları ve tutumlar öne çıkar (APB: 34-35). Birey kendisi, başkaları ya da dünya ile ilgili olarak kimseye güvenilmeyeceği veya dünyanın tümüyle tehlikeli bir yer olduğu düşüncelerine sahip olabilir; kişinin, kendisini veya başkalarının suçlamasına yol açan çarpık bilişleri bulunabilir ya da korku, dehşet, öfke, suçluluk ve utanç gibi olumsuz duygusal tepkiler (APB: 147) gösterebilir. III. Mustafa'nın *"Bu devlet düzeni bozulmuştur. Dönemimizde de düzeleceğini sanma. Kader ve düzen, devlet çarkını işe yaramaz kimselerin eline verdi. Şimdi devlet görevlerinde bulunanlar hep işe yaramaz ve fuzuli insanlardır. Bu yüzden işimiz Allah'ın merhametine kalmıştır"* meâlindeki dizeleri (Gönel 2013:

123) kendisinin dünyaya ve insanlara ilişkin görüşlerinde TSSB'nin bilişsel yönüne örnek teşkil etmektedir.

Kişinin yaşamsal bütünlüğünü tehdit eden veya bozan travmatik olaylarda kişi tehlike ile karşılaştığında ortaya çıkan kaygı, stres yaratır ve birey stresi azaltmak veya yok etmek, böylece kaygının rahatsızlık vericiliğinden kurtulmak için "savaş veya kaç mekanizmaları" ile bir stres tepkisi oluşur. Birey ya tehlike ile savaşarak veya tehlikeden kaçarak strese yanıt verir. Her halükarda açığa çıkan tepki, stresi çözümlenmek içindir. Stresle başa çıkmak için birey, aktif başa çıkma stratejisi veya kaçınmacı başa çıkma stratejilerinden birini kullanır. Aktif başa çıkma stratejisi, kişinin durumu düzeltmek için eylemde bulunması; kaçınmacı başa çıkma stratejisi ise kaygı yaratan ortamları bilinçten uzak tutmak olarak tanımlanır (Burger, 2006: 205). III. Mustafa'nın gerek 27 yıllık kafes hayatında panzehirle kendini korumaya çalışması ve gerekse yapılan savaşın sonucundaki mağlubiyete ilişkin büyüye başvurusu, ortaya çıkan stresi çözümlenmeye yönelik aktif başa çıkma stratejisi olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte zehirlenme korkusunun yarattığı kaygıyla başa çıkmak için panzehirler almak, gerçek dünyada algılanan tehdide verilen tepki olarak tanımlanan bir gerçeklik kaygısı (nesnel kaygı) iken, savaşın sonucu oluşan mağlubiyette büyüye başvurmak alt benlik dürtülerinin tehlikeli bir şekilde bilinç düzeyine çıkması olarak isimlendirilen nevroitik bir kaygıya (Burger, 2006: 201) sebep olmuştur. Burada alt benlikte bulunan "Thanatos dürtüsü"nin agresyonu dışı vurduğu görülmektedir. Özetle panzehirler almak ve büyüye başvurmak; bilişsel yaklaşımda savaşmak, psikanalitik yaklaşımda ise nesnel kaygı ve nevroitik kaygı ile agresyonu dışı vurmak olarak yorumlanabilir.

TSSB temelde bireyde öfke, güvensizlik, düşmanlık, kaygı, korku ve endişe gibi olumsuz duygulanımlar yaratır. Birey bu istenmeyen duygulanımların yarattığı gerilimden kurtulmak için çeşitli başa çıkma mekanizmaları kullanır. Bunlardan bir tanesi de savunma mekanizmalarıdır. Freud istenmeyen ve kişiyi rahatsız eden duygu, düşünce ve imgeler ile bireyin yaşantıladığı sarsıcı anıların bilinç düzeyine çıkamayacak kadar korkutucu olduğunu ve bunların beynimizin bilinçaltı kısmı olarak isimlendirdiği yerde depolandığını, benliğin bu malzemeleri bilinçaltına iterek kaygıyı azaltmaya veya yok etmeye çalıştığını, bunu da savunma mekanizmaları denen düzenekleri ile yaptığını belirtir (Cramer, 1987: 597-614). Bu mekanizmalardan "yüceltme", benliğin rahatsız eden dürtüleri toplumsal açıdan kabul edilebilir eylemlere yönlendirmedi. Bu bağlamda büyüün bir agresyon

ve Thantos içgüdüsünün dışa vuran kısmı olduğu ve yüceltme deneni mekanizma ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Başkasına büyü yapmak; diğerini kendisi için tehlikeli olarak görmek, diğerini üzerinde güç ve hakimiyet kazanmak, diğerini kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek isteği ile oluşan bir davranış olarak kabul edilirse şayet, bu isteğin ötekini tehlikeli olarak görmenin getirdiği tehlikeyi yok etmek veya zararsız hale getirme çabası Thanatos içgüdüsünün agresyon kısmıdır.

Freudcu Kişilik Kuramı'nın kişileri tanımlayan Yapısal Model'ine göre insan davranışı, "Triebe" denilen kuvvetli dürtüler veya içgüdüler tarafından güdülenir ve insanın iki temel içgüdü; "Libido" denilen yaşam veya cinsellik içgüdü ile "Thanatos" denilen ölüm ya da saldırganlık içgüdüdür. Ölüm içgüdü dışa dönüktür ve diğerlerine saldırmak şeklinde dışa vurulur (Klie, 2018: 68-72). Agresyonu saldırganlık olarak tanımlamak mümkündür. Saldırganlık canlı bir varlığa yöneltilen, zarar verme davranışları içeren, fiziksel ya da sözlü, aktif ya da pasif, dolaylı ya da doğrudan kasıtlı davranışların tamamıdır (Eftar-Treister, 2019: 3). Benlik, agresyonu yüceleştirip kişinin inancına ve toplumun kabul ettiği biçime dönüştürmektedir. Bireyin İslâm inancına mensup olduğu ve döneminde ilm-i nücûmun, gelecekte haber alma ve iyi, kötü bir dileğin gerçekleşmesi için gizemli güçlerin yardımına başvurma gibi "faydacı" bir amaçla yaygın şekilde kullanıldığı bilgileri göz önüne alındığında, bireyin agresyonu yüceleştirdiği düşünülmektedir. Bir diğer savunma mekanizması, kanıtlar tam tersini gösterse de gerçeklerin varlığını reddettiğimiz "inkâr mekanizması"dır. Bu bağlamda III. Mustafa, savaşı ve ilk kez bir Müslüman toprağı olan Kırım'ı kaybetmenin getirdiği mahcubiyeti kabul etmeyerek inkar etmektedir. Böylece gerçekliği tersine çevirmeye çalışmakta, bir başka ifadeyle gerçeği reddetmektedir.

Padişahın kullandığı bir diğer savunma mekanizması ise "yansıtma"dır. Yansıtma, bir bilinçaltı dürtümüzü kendimiz yerine başka insanlara yakıştırmamızdır (Burger, 2006: 85). III. Mustafa'nın yukarıdaki meşhur dörtlüğünde geçen sözleri, kendisini işe yaramaz ve füzuli olarak gördüğünü, ancak bunu başkaları üzerine yansıttığı şeklinde yorumlanabilir. Saltanatının ilk yıllarındaki tecrübeli sadrazamı Koca Râgıp Paşa'nın eğitimsiz ve disiplinsiz bir ordusu olduğunu görecekt farkındalığı bulunmadığını bildiği için devleti savaştan uzak tutması (Cevdet, 2018: 86), düşüncemizi destekler niteliktedir.

III. Mustafa'yı büyüye sevk eden psikolojik dinamikleri nesnel olarak değerlendirmek için George Kelly'nin "Kişisel Yapılar Kuramı"nı

da incelemek gerekir. Kelly, olayları yorumlamak ve kestirmek için kullandığımız yapıları kişisel yapılar olarak adlandırır. Bu kişisel yapılarımızda şemalar oldukça önemlidir. Şemalar; bilgiyi algılama, düzenleme, işleme ve kullanmamıza yardım eden varsayımsal bilişsel yapılardır (Burger, 2006: 609-616) III. Mustafa'nın içerisinde yetiştiği dönemde dini, sosyal ve kültürel yapılanmada gerek ilm-i nücüm ve gerekse ilm-i melâhim, ilm-i fâl, ilm-i reml, ilm-i kur'a, ilm-i zecr, ilm-i tayyâre gibi inanışlar, kendisinin kişisel yapılarında ve şemalarında etkili olmuştur. Kişisel yapılar ve şemalar, bireyin temelde insanların dünya ile ilgili bilgilerini temalar ya da konular çerçevesinde düzenlemek için kullandıkları ve fark ettikleri, üzerinde düşündükleri ve anımsadıkları bilgileri etkileyen zihinsel yapılardır (Aranson vd., 2012: 126). Şemalarımızın büyük bir bölümü bilinçaltıdır ve otomatik düşünceler olarak bilinçdışı bir varoluş göstererek, hayatımızda ve kararlarımızda etkili bir rol oynarlar. Hayatımızla ilgili kararlar alırken veya dünyayı yorumlama ve sorunlarla başa çıkabilmede kılavuzluk ederler ve şemalarımızın büyük çoğunluğu içinde yaşadığımız kültürden etkilenir (Aranson vd., 2012: 121-176).

Kişisel yapılar ve şemalarımızın açığa çıkan ve davranışın önemli bir belirleyicisi olan tutumlarımız; insanlar, nesnelere ya da düşünceler ile ilgili değerlendirmelerimizdir (Aranson vd., 2012: 356). Her davranış, bireyin belirli bir nesneye karşı tutumu aracılığıyla gerçekleşir (Laukkanen, 2019: 392). Tutumlar, öğrenme sonucu elde edilir ve bireylerin ileriki davranışlarının öngörülebilmesini sağlar (Özyürek, 2018: 660). Tutumlar bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeleri içerisinde barındırır (Marhamah, 2018: 291). Kişinin bir tutum nesnesi ile ilgili inançlarına dayanan tutumlar, bilişsel kaynaklı tutumlardır (Aranson vd., 2012: 358). Bilişsel öğe, kişinin tutum nesnesine ilişkin bilgi düzeyi ile ilgilidir; ancak bu bilginin doğru olması gerekmez (Arğın, 2018: 150). Duygusal öğe, insanların tutum nesnesi hakkında ne hissettikleri ile ilgilidir (Netzer vd., 2018: 13). Davranış öğesi, tutum ile tutarlı eylemleri açıklar (Laukkanen, 2019: 392). Tutumun bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeleri kendi aralarında ne kadar tutarlı ise kalıcılığı o kadar yüksektir (Akbulut-Kadıoğlu vd., 2018: 1-2). III. Mustafa'nın ilm-i nücûma olan ilgisi ve merakı, kendisinin kişisel yapısı ve şemalarının, davranışlarında açığa çıkan kısmı yani bir tutum olarak değerlendirildiğinde, kendisinin konuya ilişkin bu tutumunun, özel hayatı ve devleti yönetme biçimi üzerindeki büyük etkisi anlaşılabilir niteliktedir.

Yaşama bir aşağılık duygusu ile başladığımızı; yaşam boyu aşağılık duygularımızla başa çıkmak için çaba sarf ettiğimizi; amacın, üstünlük çabası olduğunu; üstünlük çabasının tüm sorunların altında yatan itici güç olduğunu; insanın tüm işlevlerinin üstün olma arzusu yolunda olduğunu ve bunda "iyi uyum yapamayan" insanların, üstünlük mücadelelerini bencillik ve uğruna her şeyi göze aldıkları kişisel zaferler ile kazanmaya çalıştıklarını belirten Adler'in (Burger, 2006: 152-153) bakış açısıyla değerlendirildiğinde; III. Mustafa'nın üstünlük çabasının "iyi uyum sağlayamama" ile sonuçlandığını ve büyüye başvurmasının, üstünlük mücadelesini bencillik ve uğruna her şeyi göze aldığı kişisel bir zafere dönüştürme isteği olarak değerlendirmek mümkündür. Bu her şeyi göze alış, Festinger'in Bilişsel Çelişki Kuramı'nda da karşılığını bulur.

İnsanlar kendilerini makul, ahlâklı ve zeki görmeye gereksinim duyarlar ve bunlar kişinin benlik saygısı için önemli kavramlardır. Ancak yaşamda kendini gördüğü biçimde davranmadığı zamanlar da olur. Böyle zamanlarda bir bilişsel çelişki yaşar. Leon Festinger'in tanımlaması ile bilişsel çelişki, "kişi alışılmış benlik kavramına (makul, ahlâklı ve zeki) karşıt olan eylemleri sergilediğinde, yaşadığı rahatsızlık veren bir duygudur". Birey, bilişsel çelişkinin sonucunda ortaya çıkan ve rahatsızlık veren, olumsuz duygudan kurtulmak için yaptığı davranışı kendisine mazur gösterecek "bir yeni biliş" geliştirerek bu rahatsızlık veren duygudan kurtulabilir (Aranson vd., 2012: 301-302). Bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde III. Mustafa siyasî kimliğinde bir padişah, dini ve sosyal kimliğinde bir halifedir. Halifelik Müslüman toplumunun aynı zamanda dinî lideridir. İslâm inancının toplumda en üst düzey temsilcisi olan halifenin İslâm inanç sistemine uygun davranması, kişisel ve toplumsal bir beklenti ve zorunluluktur. Bu bağlamda İslâm inancında büyücülük kesin olarak yasaklanmış (Ateş, 1989: 15, 315) bir durumken halifenin büyüye başvurması; kendisinden beklenmeyecek, inancına uygun olmayan, inancının kesin olarak yasakladığı bir davranış olarak kendisinde bir bilişsel çelişki yaratmış olmalı ki "bir Müslüman toprağının kaybından ise büyü yöntemi ile bile olsa bu toprağın geri alınacak oluşuna kuvvetle inanma" bilişi, kendisini bu durumdan koruyan bir yapı oluşturmuş görünmektedir.

III. Mustafa'nın şehzadeligi ile padişahlığı arasında geçen 27 yıllık tehlikelerle dolu tutukluluk yaşantısının kaygıya yol açmış olabileceği yukarıda belirtilmişti. Horney'e göre kaygı yaratıcı ortamlarda büyüyen çocuklar, tehdit edici insanlar ile başa çıkabilmek için stratejiler geliştirir. Yetişkin olduklarında bu stratejiler kendilerini bırakmaz, sosyal ilişkilerini bir kaygı kaynağı olarak görmeye devam

ederler ve bir nevroitik etkileşim tarzı geliştirirler. Bu tarzlardan birisi de başkalarına ihtiyaç duymama, başkaları ile ilişki kurmama, gizlilik ve kendi kendine yetme çabası, duygusal doyumu başkaları ile yaşamaktan kaçınma ve böylece kaygıya karşı bir duvar örmektir (Burger, 2006: 174-176). Bu çerçevede III. Mustafa'nın kendisini ilm-i nücüm ile ifade etmesi, yıldızların hareketlerine göre yaşamını yönlendirmesi, çaresiz kaldığında metafizik kuvvetlere yönelmesi, hatta büyüye başvurması; kaygıya karşı bir duvar örerek, kendisini başkalarından gelecek olan tehlikelerden koruma gayesinde bir gizlilik sağlamış ve nevroitik bir etkileşim tarzı oluşturmuş olarak kabul edilebilir.

Kişilik kuramcılarında Murray, insanın belirli bir koşulda belirli bir şekilde tepki göstermeye hazır bulunma durumunu "psikolojik kökenli gereksinimler" olarak isimlendirir. Psikolojik kökenli gereksinimleri, yayınladığı ihtiyaç listesinde sıralayan Murray'in (Burger, 2006: 244-245) bakış açısına göre değerlendirildiğinde, III. Mustafa'nın ilm-i nücüm ve büyüye başvurma davranışı ile genel kişilik yapısında öne çıkan ihtiyaçları; üstünlük, kaçınma, yardım istemek, karşıt hareket ve saldırganlık ihtiyaçlarıdır. Buna göre "üstünlük", başkalarını etkilemek, denetlemek ve yönetmek; "başarısızlık", utanç duymaktan, küçük düşmekten ve alaydan kaçınmak; "karşıt hareket", öç alarak ve/veya pes etmeyerek yenilgiyi kabul etmemek; "saldırganlık", başkasına saldırmak ve zarar vermek olarak tanımlanan ihtiyaçları, büyüye başvurmada öne çıkan ihtiyaçlardır. III. Mustafa, kaybettiği savaşın sonuçlarını kabul etmekten "karşıt hareket ihtiyacı" nedeniyle kaçınmış, büyüye başvurup durumu lehine çevirerek hem "saldırganlık" ihtiyacını hem de "başarısızlık ve üstünlük" ihtiyaçlarını gidermiştir. "Yardım istemek" ihtiyacı ise yardım, korunma ve şefkat istemek olarak tanımlanmaktadır. III. Mustafa, ilm-i nücüm başta olmak üzere diğer pozitif bilimlerden uzak inanışlarında, çocukluğundaki örselenme yaşantısının getirdiği kaygıdan, metafizik güçlerden yardım isteyerek kaçınma davranışı sergilemektedir denilebilir.

Cattell'in Faktör Analizi kuramına göre ilm-i nücüm olan ilgisi ve merakı; yıldızların açılarına göre en uygun, uğurlu saate denk getirilmeden önemli bir iş yapmaması; siyasî ve askerî bakımdan güçlü hükümdarların yanlarındaki yetenekli ve mahir müneccimler sayesinde büyük ve kudretli olabildiklerini düşünmesi; vezirlerini yıldızı yüksek kişilerden seçmesi; oğlu Selim'in 'cihângir' olması için yıldızların en iyi konumda olduğu 'kıran vakti'nde ana rahmine düşmesini sağlaması" (Beydilli, 2006: 282) davranışları; kendisinin tutucu, geleneksel ve somut düşünce yapısına sahip olduğunu, 'savaşın sonucunda büyüye başvurma

davranışı' ise menfaatçi kişilik özelliklerinin bulunduğunu göstermektedir (Burger, 2006: 252-253). Bu bağlamda kişilik yapısı Catell'in "nevrotik kişilik yapısı" özelliklerini karşılamaktadır. Ayrıca III. Mustafa'nın ilm-i nücûma düşkünlüğü, kestirilemez ve tehlikeli bir dünyada korunma ve güven duygusunu aradığı baba figürünü idealize ettiği yaratıcı kavramında aradığını göstermektedir. Zira alan yazınında Freud'a göre Tanrı, bize güven duygusu vermesi için bilinçaltımızda yarattığımız bir baba figürüdür. Fromm'a göre insanların dini inançları, katlanılmaz şüphelerinden ve korkularından kaçmak için sığındıkları bir yerdir (Burger, 2006: 185-189).

4. SONUÇ

Padişah III. Mustafa'nın saltanatına kadar olan şehzadelik yıllarına bakıldığında, her an ölüm tehlikesi altında yaşadığı gerilimler ve travmalarla dolu 27 yıllık bir tür hapis hayatının, yaşamını şekillendiren en önemli dönem olduğu anlaşılmaktadır.

Kendisinin bu süre zarfında edindiği panzehir bilgisi ile yaşama tutunmak adına gösterdiği çaba, Freud'un tanımlaması ile libidonun (yaşama iç güdüsü) Thantos'a (ölüm iç güdüsü) karşı verdiği yaşam ile ölüm arasındaki bir savaş olarak; bilişsel psikolojiye göre korku, kaygı ve endişeye karşı savaş mekanizmasının kullanılması olarak değerlendirilmiştir. "Aktif bir başa çıkma stratejisi" ile hayatta kalan III. Mustafa'nın padişahlığı sırasında başvurduğu büyü ile savaşın kaderinin değişeceği inancı, Psikanalitik Kuramı'nın öncüsü Freud'un tanımlaması ile "Thanatos'un agresyonu" yani "saldırganlığı dışa vurma biçimi" ile "yansıtma, inkar ve yüceleştirme savunma düzenekleri"nin kullanılması; Kişisel Yapılar Kuramı'nın öncüsü Kelly'nin tanımlaması ile bilinçaltında var olan ve bireyin kendisini ve dünyayı algılama, yorumlama ve düzenleme biçimlerini inşa eden "şema"larını kullanması; sosyal psikoloji kuramcılarının göre bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeleri ile güçlü bir "tutum"a sahip olduğunun göstergesi; Adler'e göre "üstünlük çabası" ve "iyi uyum" sağlayamadığının kanıtı; Festinger'e göre yaşadığı "bilişsel çelişki"nin göstergesi; Horney'e göre "kaygıya karşı bir duvar örme" ve "nevrotik etkileşim"; Murray'a göre "psikolojik kökenli gereksinim sonucu ortaya çıkan ihtiyaç"; Catell'e göre "nevrotik kişilik" olarak yorumlanmıştır.

Son söz olarak III. Mustafa'nın şehzadeliğinde maruz kaldığı her türlü tehdidin yarattığı sürekli ölüm korkusunun, psikolojisinde derin izler bıraktığı; bu travmatik izlerin de padişahlığı sırasında karar ve tercihlerini etkilediği söylenebilir. Bu sebeple saltanatı boyunca kendini çaresiz hissettiği sorunlar karşısında, maddî dünyanın koşullarından çok,

gücüne daha çok inandığı metafizik dünyanın ilm-i nücum ve büyü gibi olağanüstü imkânlarını kullanmak istemiştir. Özellikle araştırmamızda konuyla ilgili emir, deşifre ve görselleri sunulan vefkli büyüler, madde ötesi âlemi kendi gerçekliğinde var etmeye çalışmasının açık bir belgesi olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Ahmed Cevdet Paşa. (2018). *Târîh-i cevdet*, I. (M. İpşirli, Haz.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ahmed Resmî Efendi. *Hulâsatü'l-İ'tibâr*. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi, no. 2256.
- Akbulut-Kadioğlu, C. vd. (2018). Atama bekleyen öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumları üzerine nitel bir çalışma. *Harran Education Journal* 3/1: 1-23.
- Aker, A. T. (2012). *Temel sağlık hizmetlerinde ruhsal travmaya yaklaşım*. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). *DSM-5 Tanı ölçütleri el kitabı*. (E. Köroğlu, Çev.) Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Andrews, W. S. (1908). *Magic squares and cubes*. The Open Court Publishing Company.
- Aranson, E. vd. (2012). *Sosyal psikoloji*. (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Arğın, E. (2018). İnternet reklamlarına karşı tutumun belirleyicileri: otomobil reklamları örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 1/1: 147-165.
- Ateş, S. (1989). *Kur'ân-ı kerim ve yüce meâli*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Baycar, A. (2004). *Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi-Ahmed Câvid Bey'in Müntehabâtı*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Baykal, B. S. (1979). Mustafa III. *MEB İslâm Ansiklopedisi* 8, 700-708.
- Beydilli, K. (2006). Mustafa III. *TDV İslâm Ansiklopedisi* 31, 280-283.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri*. (İ. Deniz ve E. Sarioğlu, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Ceyhan, S. (2010). Şemsü'l-maârif. *TDV İslâm Ansiklopedisi* 38, 531-535.
- Cramer, P. (1987) The development of defense mechanisms. *Journal of Personality*, 55(4), 597-614. DOI: 10.1111/j.1467-6494.1987.tb00454.x
- Çakar, Y. (2005). *Gizli ilimler*. Ankara: Yedirenk Kitapları.
- Çalışkan, S. (2000). *Vekâyi-nüvis enverî sadullah efendi ve tarihi'nin 1. cildinin metin ve tahlili (1182-1188/1768-1774)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Çelebi, İ. (2012). Vefk, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 42, 605-607.
- Çiftçi, H. A. (2011). *Dinlerde vefkler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Fehd, T. (2000). İlm-i ahkâm-ı nücûm. *TDV İslâm Ansiklopedisi* 20, 124-126.
- Fleischer, C. (2012). Kâtiplerin rüyaları: Osmanlı kalemiyye sınıfında kehanet ve endişe. Haz. H. Aynur, M. Çakır, H. Koncu, S. S. Kuru, A. E. Özyıldırım. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı VII*, 435-452.
- Gönel, H. (2013). Yıkılıpdur bu cihân ve altı nazîre. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/28, 118-128.
- Hammer, J. V. (1998). *Büyük osmanlı tarihi*. (V. Bürün ve R. Özdek, Çev.) İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Kallek, C. (1992). Bedûh, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 5, 336-337.
- Kırkoğlu, H. R. (2017). *Sultan ve müneccimi-18. yüzyıl osmanlı sarayında ilm-i nücûm*. (S. Özen, Çev.) İstanbul: Doğan Kitap.
- Kısa, B. (2021, Mayıs 7). *Havâss'ın derinlikleri*, 1. Kitap. https://kupdf.net/download/blent-ksa-havassin-derinlikleri_59787eefdc0d601a1f043378_pdf
- Klie, M. (2018). Eros and thanatos: a nondualistic interpretation: the dynamic of drives in personal and civilizational development from Freud to Marcuse. *Psychoanalytic Review*, 105(1), 67-89.
- Laposky, B. F. (1978). Magic squares: a design source. *Leonardo*, 11/3: 207-209.

- Laukkanen, E. (2019). Psychiatric nursing staffs' attitudes towards the use of containment methods in psychiatric inpatient care: an integrative review. *International Journal of Mental Health Nursing* 28/2, 390-406.
- Marhamah, A. (2018). *Teachers' attitude and instructional support for students with special educational needs in inclusive primary schools*. Taylor & Francis Group.
- Mütercim Âsım Efendi (2014). *El-okyânusu'l-basît fi tercemeti'l-kâmûsi'l-muhît-kâmûsu'l-muhît tercümesi* 5. (M. Koç ve E. Tanrıverdi, Haz.) İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Netzer, L. vd. (2018). Evaluations of emotions: distinguishing between affective, behavioral and cognitive components. *Personality and Individual Differences*, 13-24.
- Öz, T. (1942). Yerköy mükâlemelerinde murahaslar için gönderilen büyüler. *Tarih Vesikaları* II/8, 101-103.
- Özyürek, A. (2018). Anne-baba çocuk yetiştirme tutumları ve üç farklı ölçek geliştirme çalışması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 22/2, 659-676.
- Ruska, J. (1950). Vefk, *MEB İslâm Ansiklopedisi* 13, 256.
- Sakaoğlu, N. (2017). *Bu mülkün sultanları*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tezcan, H. (2011). *Topkapı sarayı müzesi koleksiyonundan tılsımlı gömlekler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tietze, A. (2009). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, 2. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Tikkanen, A. (2020, Nisan 21). *Focşani*. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Focsani>
- Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi. Enderûn, no. 3809-2/2, 2/3, 19a=655.
- Triester-Eftar, D. (2019). How psychology might alleviate violence in queues: perceived future wait and perceived load moderate violence against service providers. *Israel National Institute for Health Policy Research* 1/18: 1-18.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1982). *Osmanlı Tarihi*, IV/1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Vâsîf Ahmed Efendi (1219). *Mehâsinü'l-âsâr ve hakâ'ikü'l-ahbâr* I-II. Matba'a-i Âmire.

Yıldız, H. (2020, Nisan). Göynüklü ahmed efendinin mecmuası. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 26 (48), 243-272. <https://doi.org/10.21563/sutad.858085>

EKLER

EK 1: Rus Birinci Elçisi Orlov adına hazırlanan bez muska, balmumu ve vefk kağıdı (TSMA, E. 3809-2/3=655).

Top u Tüfenge Karşı Sihri Vefk:
III. Mustafa'nın Ak Büyüleri ve Padişahı Büyüye Sevk Eden Psikolojik Sebepler

EK 2. Rus İkinci Elçisi Obreşkov adına hazırlanan vefk kağıdı (TSMA, E. 3809-2/2=655).

Top u Tüfenge Karşı Sihri Vefk:
III. Mustafa'nın Ak Büyüleri ve Padişahı Büyüye Sevk Eden Psikolojik Sebepler

EK 4. Vefkli muskaların ve Rikâb-ı Hümâyûn emrini içeren kağıdın içine konulduğu güvezî atlas kese (TSMA, E. 3809-2=655).